

Hippies, peluts i turistes disconformes a Formentera

per Pierre Bayart

Les illes d'Eivissa i Formentera varen conèixer, a la fi dels anys seixanta del segle xx, l'aparició inesperada del que es va anomenar el fenomen hippie. A l'arribada esdevinguda habitual, cada estiu des de mitjans anys cinquanta, d'alguns visitants estrangers, va afegir-s'hi, a partir del 1967 i 1968, un tipus de viatger nou, no familiar, d'edat compresa entre vint i trenta anys, amb els cabells llargs i roba pertanyent a una indumentària extraeuropea que va atreure fortament l'atenció de la societat local. A Eivissa, a la primeria dels anys trenta, entre la gent de Vila, de Sant Antoni i part dels habitants de les contrades interiors, s'havia produït un primer contacte amb visitants estiuenques, poc nombrosos però de costums molt diferents dels que tenien curs a les illes. L'acollida per part dels seus habitants va ser marcada per una total benvolença, sovint mesclada amb sorpresa, i a vegades per una reacció freda enfront del que semblava escandalós. Es comentaven molt les excentricitats d'aquells estrangers; per exemple, les d'un cert fotògraf alemany que convivia sense cap vergonya amb dues dones que a l'estiu anaven nues a casa o quan nedaven a la mar. La presència a Vila, entre aquests nous visitants, de nombrosos artistes, creava en certs llocs públics un alliberament dels comportaments que abans no es consideraven normals.

A Formentera, en aquests anys anteriors a la Guerra Civil, els primers turistes havien aparegut molt discretament i esporàdicament. A les grans i belles cases de can Marroig, a Porto-salè, es podia llogar

una habitació entre maig i octubre i l'atractiu dels grans espais silenciosos del ponent de l'illa i de la mar havia capturat una vintena d'assidus estiuejants, anglesos i francesos majoritàriament. Al poble de Sant Francesc també hi havia una fonda i unes quantes cases que acollien els viatgers desitjosos de passar uns dies a l'illa. El veritable despertar, però, del que es pot anomenar turisme a la Pitiüsa menor, no va tenir lloc abans dels anys cinquanta, quan es varen construir a la Savina, a Sant Ferran i a Caló de Sant Agustí uns establiments habilitats per rebre visitants a la manera que l'hoteleria d'aquells temps havia començat a proposar a les illes Pitiüses.

Els primers representants del que anomenem fenomen hippie varen començar a venir als estius a mitjans anys seixanta i una important franja mostrà aviat una tendència a voler quedar-se més enllà de la fi del setembre. Per això, no varen romandre molt de temps als

hotels o les pensions. En pocs anys varen manifestar la intenció i el gust de viure dins el teixit rural mateix de l'illa. Ja que no hi havia més oferta hotelera a l'hivern que l'allotjament concebut per dormir les curtes nits estiuenques, els formenterers començaren a utilitzar l'habitatge desocupat per a llogar als nous participants de la vida illenca. De fet, més endavant, farem una distinció entre els joves disposats a passar l'any sencer a l'illa i els que hi varen venir tan sols a l'estiu. Progressivament, durant la primera meitat dels anys setanta, hom veurà la constitució d'un grup instal·lat realment a Formentera acompanyat del procés d'atracció provocat per la seva presència i que farà augmentar cada any el nombre de visitants del mateix tipus, i d'altres, els mesos d'estiu.

A fi d'analitzar i potser d'entendre el conjunt d'aquests moviments de població i la influència que poden haver tingut a nivell sociològic o en

altres àmbits, hem tornat a la lectura dels pocs llibres que varen veure la llum sobre aquells temps inicials de la història del turisme a l'illa de Formentera i el paper que varen tenir els hippies en el seu desenvolupament.

Vet aquí unes dades interessants:

—*El 1960, Formentera té 2.670 habitants, al voltant del 97 % d'origen autòcton.*

—*En té 2.965 el 1970, xifra que representa un increment de 300 habitants, o sigui, una mitjana de 30 per any.*

—*Hi ha 4.200 habitants el 1981: increment de 120 hab./any.*

—*4.790 hab. el 1991, dels quals un 42 % d'immigrats. Total d'immigrats el 1991: 2.000 persones.*

—*Establiment de nous habitants: 1960-65: 3 %; 1965-69: 9,7 %; 1970-74: 21,2 %; 1975-79: 24,5 %.*

—*Durant els anys 80, la presència a l'illa de gent nascuda fora de Formentera passa del 41 % al 50 %.*

Abans de tot, intentarem explicar el significat del mateix terme *hippie*. Aquesta paraula que avui ens sembla banal i apta per coincidir amb el tipus de persona que venia a les illes a finals de la dècada dels 60, no va aparèixer a la llengua comuna ni a la premsa de manera immediata. El *Diario de Ibiza*, a les seves virulents cròniques de l'època, generalment suposava que els que la gent anomenava «peluts» eren hippies, i sempre es preguntava alhora si eren veritables hippies o falsos, sense saber gaire bé el que implicava aquesta designació.¹ I no cal perdre de vista que la paraula només existia aleshores a l'anglès i concernia una classe de gent que només existia als Estats Units i en venia.

Per això, varem cercar al millor diccionari disponible per a la investigació sobre el contingut original de la paraula *hippie* o *hippy*: el nord-americà Merriam-Webster, en una

edició dels anys 80 del segle xx. Sembla que tot s'inicià amb el petit adjectiu *hip*, o *hep*, d'origen desconegut, que apareix per primera vegada, segons el nostre diccionari, el 1904, i serveix per a caracteritzar una persona «dotada d'una sensibilitat aguda i informada, o que té interès per les últimes novetats». Després trobem el substantiu *hipster*, amb una primera aparició inventariada el 1941, que designa una persona «particularment lúcida, sensibilitzada i interessada en els conceptes més moderns i no convencionals, especialment la música jazz, l'ús d'estimulants (com drogues), i en les religions exòtiques». I, finalment, derivat de *hipster*, tenim *hippie*, o *hippy*, ja el 1953: «persona generalment jove que rebutja els costums de la societat establerta (per exemple duent roba no habitual o declarant-se a favor de la vida en comunitat), professa una ètica no violenta i sovint usa drogues psicodèliques o marihuana; per extensió, persona jove amb els cabells llargs que vesteix de manera no convencional».

És clar, doncs, que passem de la qualificació d'una sensibilitat cap a les coses més noves, la freqüentació o el contacte amb les avantguardes, artístiques i intel·lectuals —el que podria equivaler a «al dia de tot» o al terme del castellà familiar de *moderno*—, cap al no convencional, l'exòtic, a la roba com al domini espiritual i a l'afirmació d'una diferència social marcada molt més enllà d'un simple sistema de moda o d'estil.

El primer autor que varem consultar sobre l'estudi de la colònia de joves instal·lats a Formentera durant l'estiu és el sociòleg Carlos Gil Muñoz, i l'interès excepcional del seu treball rau sobretot en el fet que observa un fenomen d'existència molt recent. A Europa —Anglaterra, Països Baixos, França i Escandinàvia—, fa molt pocs anys, tres o quatre, que es veuen hippies o que se'n parla. Gil Muñoz, amb tot, adopta d'entrada la paraula *hippie* i en dona una definició. Coincideix amb el fet que va ser usada als anys 60 a Califòrnia, original-

ment al món del jazz, per a diferenciar la gent «in» dels «square», allunyats aquests darrers, pel seu conformisme, de les tendències contemporànies de mobilitat i creativitat social.

Gil Muñoz va venir per primera vegada a Formentera a l'estiu de 1968 per efectuar-hi una investigació psicosociològica per compte de l'Organització Mundial de la Salut. Durant tot el recorregut per l'interior de l'illa i pel teixit social on va dur a terme l'enquesta, observa la presència de nombrosos joves de totes les nacionalitats, més o menys instal·lats o en via d'integració a Formentera. Nogensmenys, qualificarà primer aquest col·lectiu jove de «marginats» i dona com a títol al llibre que els dedicaria *Juventud marginada*. Intentarem més endavant veure de quina marginació es pot tractar, si és voluntària i de quina manera aquests joves es van separant de la resta de la societat. Gil Muñoz torna a Formentera l'any següent i se li fa clar que aquesta colònia d'estrangers va creixent de manera regular i n'afirma la presència per tota l'illa. L'interès que li havien despertat els primers contactes amb els que anomena joves marginats, a les botigues, als cafès o per veïnatge, desemboca en el seu projecte d'enquesta.

Les primeres xifres interessants produïdes al començament del treball de camp efectuat aquell estiu del 1969 donen primer de tot una idea del perfil del grup dels joves presents a l'illa al moment de l'enquesta: 190 persones (119 al·lots i 71 al·lotes) responen a la fase de la preenquesta que organitza el sociòleg, xifra que pot fer suposar el nombre dels que no varen ser tocats pel qüestionari o no hi varen contestar. El 50 % dels investigats té entre vint i vint-i-cinc anys; el 25 % és menor de vint anys, i aproximadament el 20 % en té més de vint-i-cinc. Quant a la nacionalitat dels 190 individus que contesten, 75 són americans dels Estats Units (prop d'un 40 %); 36, anglesos; 14, francesos; i hi ha 8 holandesos, 7 alemanys, 6 escocesos i 6 suecs. Els espanyols presents, tots de sexe

1. A vegades, el diari els anomena *beatniks*, terme que correspon a un tipus anterior de viatger americà llibertari, més solitari, que als últims anys 50 militava per a la pau, contra el treball i el sistema capitalista.

masculí, són 5, i pel que fa a les altres nacionalitats, amb 4 i 3 representants, són danesos i noruecs. Els dos fets més reveladors d'aquestes primeres estadístiques són sens dubte, en primer lloc, l'edat dels joves de pas per Formentera aquell estiu: el 80 % té menys de 25 anys. I, en segon lloc, per a un observador del segle XXI, crida l'atenció la presència d'un percentatge tan alt de ciutadans americans. Això subratlla l'origen del que va ser anomenat a vegades el «moviment» hippie. Gil Muñoz en parla, des del punt de vista històric, com d'un esdeveniment vell de tot just cinc anys ocorregut a la costa oest dels Estats Units. Cal, per tant, no perdre de vista la dada constituïda per l'emergència als primers anys seixanta a Califòrnia d'una presa de consciència social i política per part d'una franja de la joventut majoritàriament universitària.

Aquest fet es veu confirmat pel que recull el sociòleg quant al nivell d'estudis dels joves considerats i del nivell socioeconòmic de les seves famílies: el 87 % viu a la ciutat, la posició socioeconòmica dels pares és d'un 60 % mitjana, superior i alta; i tot junt mitjana i alta, d'un 78 %. El 70 % dels joves ve d'una família conservadora o puritana; el 25 % d'ells té el batxillerat i el 36 % ha començat estudis universitaris.

Una explosió demogràfica després de la Guerra Mundial

Als Estats Units, i també a l'Europa occidental, quan s'acaba la Segona Guerra Mundial, al voltant del 1946, comença a produir-se el *baby-boom*, una explosió demogràfica d'una amplitud mai registrada. A partir del 1950, es consolida un relatiu benestar social, regna la pau, almenys la que afirmen els governs. El percentatge de ciutadans americans menors d'edat mai va ser tan elevat. Aquests anys de la dècada del 1960 corresponen a l'aparició en l'àmbit econòmic i sociològic d'una «classe jove», fenomen tampoc mai observat abans. I a mitjans anys 60 una generació molt nombrosa d'estudiants comença a sortir directament i massivament dels instituts

d'educació secundària per omplir els amfiteatres de les universitats. S'obre també un accés més ample dels joves a la cultura, als objectes culturals, i hi ha facilitat per la difusió poc onerosa del microsolc i del llibre de butxaca. S'expandeixen la música rock i d'avantguarda, el cinema, una literatura i una poesia nova, que ja han pres el nom dels seus creadors, a la fi dels anys 40, la *beat generation*. S'observa la consecutiva voluntat d'inventar un nou futur, un pensament alternatiu, que fa la prèdica de la llibertat i de la no-violència en tots els seus aspectes. I el jove universitari de 20-25 anys al mateix temps comença a interrogar-se sobre el sentit dels estudis que segueix, sobre l'oportunitat d'implicar-se, de comprometre's dins la societat a la qual es destinen aquests estudis, la societat dels seus pares. També s'interroga sobre els altres vessants dels espais que està descobrint amb l'ajuda de les drogues que prova: el ioga, el budisme, el compromís social, la lluita política, per la pau al Vietnam o contra la segregació racial. S'orienta cap a una simpatia per les idees progressistes, al rebuig al capitalisme, cap a una fraternització amb els marginats que van per la carretera fent autoestop. Amb l'adopció de l'ús de la guitarra, instrument fàcilment transportable, es descobreix una nova pràctica de la música, la *protest song*, reivindicació cantada de justícia i de fraternitat;

s'exploren i es popularitzen innovadores formes d'art plàstic i d'expressió, com el còmic. Un dibuixant com és Robert Crumb és avui el portaveu visual històric de tota la joventut alliberada dels anys 70. Com lo havien ensenyat els *beatniks* uns anys abans, neix un desig d'anar-se'n, de viatjar a Europa i al Tercer món, a Mèxic i a l'Índia. Es començarà a parlar de contracultura i dels «emigrants de la contracultura».²

Què és la contracultura? La cultura d'estar en contra, en contra de tot? Es tracta més aviat de la forma de cultura dels que són en rebel·lió, en reivindicació social permanent en tots els aspectes i àmbits. A cada casella de la cultura, cinema, música, moda, religió, pensament, el nou moviment hippie està inventant i creant un altre contingut, que va en contra del sistema, que el posa en qüestió i li busca un nou sentit, un nou futur. L'aixecament mateix del vol dels hippies, el seu viatge pel món, l'exploració dels marges, l'abandó del sistema, tot això va ser una experiència de contracultura. Tota la seva vida quotidiana va consistir d'aquell moment en endavant a experimentar una altra manera d'existir.

En això, cal no oblidar el paper dels efectes directes del consum de drogues com a obertura mental per a l'avantguarda de tota aquesta ge-

2. L'expressió és de la sociòloga Danielle Rozenberg.

JOSEP SOLER SOLER

reaccions dels seus habitants davant la implantació progressiva d'aquells nous immigrants. Va centrar la reflexió sobre l'encontre de les Pitiüses preturístiques amb els viatgers utòpics, els emigrants de la contracultura que l'escolliren a mitjans anys 60 com a lloc d'experimentació i de recerca d'una possible «altra» vida.

La sociòloga distingeix aviat tres tipus dins la nova població immigrada a les illes Pitiüses i delimita clarament l'aparició dels veritables hippies americans, en la seva versió bohèmia i viatgera, a tan sols els cinc o sis anys corresponents a la segona meitat de la dècada dels 60. Sembla que ells varen obrir una ruta, uns camins cap a Eivissa i Formentera que seran més endavant emprats per altres joves. «La insolent llibertat d'aquests joves marginats, que anuncien la vinguda d'un món d'amor i de pau —escriu Rosenberg— pren valor d'exemple per a tots aquells que dubten encara a rompre les amarres».

Per tant, és clar que els hippies varen representar tan sols una part, per no dir una minoria, dels nous residents a l'illa de Formentera al voltant de la fi dels anys 60. Si va ser molt vistosa, la seva presència fou fugaç. Qui varen ser, per tant, els altres? D'origen sobretot europeu, varen ser els mateixos que des de la fi del segle XVIII pensen que l'esperit humà té capacitat per a imaginar, inventar i potser crear un món que estaria d'acord amb el millor que pot concebre. I varen projectar aquest nou futur sobre les petjades dels que estaven prenent el camí d'anada al seu propi esdevenidor després d'haver viscut aquests anys pioners, secrets, a la Pitiüsa menor.

El territori constituït per l'illa com a món tancat i protegit, doncs, propici a l'elaboració de nous conceptes, noves experiències per viure al marge del sistema social institucionalitzat, constitueix un medi ideal. L'etimologia mateixa de la paraula *utopia*, nom creat per a ser donat a l'illa concebuda per Thomas More, té dos vessants que el lingüista ha d'acceptar com a constitutius

neració i com a ruptura amb els esquemes i l'estètica anteriors. En el consum de les que es van qualificar de drogues *dolces*, principalment la marihuana, es troba un sentiment de confiança, de fraternitat, de creença en un món millor, en el canvi social que s'està produint cap al bé, una fe en el bé.³ Quant a l'altra droga usada freqüentment, els estudis teòrics del professor Timothy Leary sobre l'àcid lisèrgic (LSD) com a mitjà d'accedir a nous estats de consciència troben un eco considerable als campus universitaris.⁴ Els hippies tenen la convicció que l'emergència d'aquests nous espais de pensament constitueixen els fonaments mateixos del veritable canvi social que ve i l'anunci del fracàs de la societat industrial i tecnocràtica.

Als anys 60, doncs, una jove, minoritària, avantguarda americana

es posa en marxa, a través del seu continent, per la carretera i a través del món després d'haver aterrat a Europa. No és una cosa gaire distinta en el seu desig fonamental del *tour* que feien els seus avantpassats: una experiència viatgera per a descobrir el món per ells mateixos, amb uns punts d'atracció tradicionals al Vell Continent. Però resulta que aquesta generació vol més que el folklore de París, Londres o Roma... Ja a casa sembla que ha explorat nous horitzons i l'exotisme ha canviat de color i de paisatge. Les idees de dormir sota els arbres o a les coves, d'allotjar-se al dormitori comú d'un monestir indi o de viure al Tercer món dins la mateixa pobresa dels habitants autòctons no les rebutgen.

Eu-topos i ou-topos

Tots aquests aspectes varen ser analitzats i subratllats per un altre dels autors que vàrem consultar al moment de passar revista als diferents treballs publicats sobre les colònies estrangeres aparegudes a les illes Pitiüses als anys 60 del segle xx. La sociòloga francesa Danielle Rozenberg ha mantingut durant disset anys, entre 1967 i 1984, una reflexió gairebé permanent sobre la societat eivissenca i formenterera, sobre el contacte entre elles i sobre el desenvolupament de la trajectòria dels individus instal·lats recentment a les illes, així com sobre les

3. A diferència del consum que se'n fa a la primèria del segle XXI al món occidental, orientat cap als seus aspectes essencialment lúdics, la presa de drogues cinquanta anys abans era més aviat viscuda com a experimental —i per tant a vegades molt arriscada— però dirigida cap a una exploració dels poders i espais de l'esperit humà.

4. Steve Jobs, nascut el 1955, fundador d'Apple Inc., llegeix als divuit anys llibres d'espiritualitat oriental i es fa vegetarià. Freqüenta una comunitat agrícola i pren LSD. En parlarà com d'una de les experiències més importants de la seua vida, «una obertura de l'esperit en gran, un dels principals motius del meu èxit». També escolta Bob Dylan i The Beatles. Als vint anys viatja a l'Índia i puja als Himàlaies.

del pensament del filòsof anglès del segle XVI. Tant pot voler dir el lloc de la felicitat i de la perfecció (*eu-topos*) com el lloc que no existeix a cap part del món (*ou-topos*).⁵

Molts dels seus futurs visitants varen sentir parlar per primera vegada de Formentera molt lluny d'ella, en un encontre al marge d'una carretera de l'Afganistan, o en una platja d'Eilat o de Goa, petita terra portuguesa del continent indi que va mantenir molt vincle en aquells temps amb la Pitiüsa menor. I el que en deien els viatgers que la coneixien era d'una terra d'acollida, d'una illa on es podia estar un temps, viure-hi i fer-hi el que hom volia. Però això no sobreentenia fer-hi qualsevol fantasia sinó més aviat qualsevol projecte de vida harmoniosa orientat cap a una posada en pràctica de les noves idees que també s'anaven difonent al llarg dels camins del viatge a través de l'Orient Mitjà i el continent asiàtic.

Quines eren les idees d'aquests joves viatgers? Les seves idees no eren realment ben clares. Tot anava a l'entorn de viure en pau i en bona convivència amb la naturalesa i els altres habitants. Més que un conjunt ideològic, era quasi sempre un esperit, un moviment latent de perspectives cap a una imatge harmoniosa d'un món regit per la pau i l'amor. No s'assentava en una posició clarament política, tampoc religiosa... Els *freaks* generalment tenen pocs llibres, quasi sempre els mateixos, una mica de tot: Hermann Hesse, un tractat de zen o de ioga, un recull de poemes del Japó antic, un volum de Carlos Castaneda...⁶ Un bagatge lleuger reunit amb vista d'una subsistència viatgera i

JOSEP SOLER SOLER

desitjosa de fer-se una vida formosa. Aquesta franja d'una joventut benestant del món occidental que està en contra del sistema creu durant aquests anys que es pot canviar el món, que el món és a punt de canviar i d'aportar més humanitat i pau a les relacions socials. Trobaren a les illes el terreny favorable a l'experimentació d'aquestes idees. Va durar, com l'observa D. Rozenberg, el temps de constatar que el turisme arribava en massa i que calia integrar-s'hi o anar-se'n, i continuar l'experimentació de contracultura en altres indrets. El tercer perfil caracteritzat per l'observació de Rozenberg i que serà molt present a la Formentera preturística va aparèixer els primers anys 70: els fugitius dels moviments del 68, principalment de França i d'Alemanya.⁷

A França, durant els «gloriosos» anys 60, la classe obrera treballa i calla. Els estudiants estudien.⁸ Però

no callen. Imaginen. Pensen. A l'institut, han començat a estudiar Marx, ja l'any del batxillerat, als seus disset anys. Molts d'ells han votat a les eleccions presidencials del 1965. S'obre un gran espai a l'esquerra del partit comunista i del renaixent partit socialista. Milers de joves francesos tenen els ulls clavats sobre l'eruptiu desenvolupament de la revolució cultural a la Xina. La cara del Gran Timoner figura al segell dels estranys sobres de paper reciclat, els primers a aparèixer, que porten la seva bona paraula al món sencer, i en tots els idiomes. Una revolució cultural! Exactament el que volem! I, molt de matí, van distribuïnt aquesta literatura, en la seva versió dedicada als treballadors francesos, a la porta de les fàbriques. Comença la vaga. Continuen els enfrontaments quotidians amb la policia a les ciutats de tot el país, cada dia, durant tot el mes de maig, tot el mes de juny... No hi haurà exàmens. Seran al setembre. Al setembre no vindrem, diuen els estudiants. Ens n'anem. A la muntanya, a criar cabres, a fer formatge, farina de castanya i llana d'ovella. Anem a Turquia, a l'Índia, a Creta, a Formentera. Tor-

forta expansió demogràfica i econòmica, com dels «trenta gloriosos».

5. Jean Birnbaum, sobre el pensament de Miguel Abensour, diu: «Tota conquesta democràtica s'alimenta d'una eferescència utòpica; dit d'altra manera, d'un esforç col·lectiu que tendeix a inventar altres pràctiques, altres possibles, altres relacions humanes, aquí i ara.»

6. *Freaks*, o monstres, és la denominació adoptada pels hippies mateixos per a marcar i exagerar la seva voluntat de total llibertat de comportament social. La paraula —i el seu derivat o adjectiu *freaky*—, va ser adoptada en aquesta accepció per altres idiomes europeus.

7. El filòsof Bernard Sichère diu que «les revoltes del maig de 1968, tan belles i creatives que varen ser, només han representat el final de l'ona nascuda als Estats Units al principi dels anys 60, aquesta mobilització de la joventut en vista d'encetar en profunditat una altra relació al món, a la vida, a l'amor. Es va tractar d'una revolució a la vegada existencial, política i artística.»

8. Molt sovint en la premsa francesa es parla de les tres dècades de 1945 a 1975, anys de

JOSEP SOLER SOLER

nareu? Demanen els pares. No, no tornarem.

A Alemanya, l'enfrontament amb el món vell es fa més violent. S'ha format una avantguarda d'extrema esquerra partidària de la lluita armada contra el capitalisme. Alts oficials de l'exèrcit, caps d'empreses industrials o de partits polítics de dreta són el blanc dels grups clandestins de la Fracció Armada Roja.

L'aproximació que fa Rozenberg de la realitat del fenomen hippie i la seva evolució a l'illa d'Eivissa coincideix naturalment amb el que s'observa al mateix temps a Formentera. L'aïllament afegit de la frontera marítima no fa perdre de vista el fet que Formentera no és més que una parròquia allunyada de les Pitiüses i que la seva anàlisi sociològica no va diferir gaire del que es podia observar en zones eivissenques allunyades com Labritja o Balansat. Com el que va passar al nord d'Eivissa, els nous habitants del sud des Freus varen quedar-se sempre més inscrits dins el teixit rural de la seva illa. Si, des dels primers anys 70, uns artesans inicien una activitat productiva cap a la venda estiuenca, no està encara, com a Eivissa, organitzada en tallers, botigues, mercats, així com ho estudia D. Rozenberg.⁹

9. Es recorden a Dalt Vila els noms de Sandal Shop i de ByS com els tallers que varen viure la màxima efervescència creativa i comercial al voltant de l'any 1970.

Molts vénen regularment a Vila per proposar i vendre les seves creacions; les creacions i les mercaderies aportades del seu últim viatge. La Marina d'Eivissa, amb les botigues que s'assemblen a caveres d'Alí Babà plenes de sedes, encensos, ambre, de pedres precioses o semiprecioses, d'argent, d'or i d'instruments musicals vinguts del Caixmir i del Iemen, és el receptacle i el punt d'intercanvi de tot tipus de mercaderies generalment mantingut dins els límits de la legalitat.

Però potser caldrà més endavant discernir la pròpia idiosincràsia de l'illa de Formentera pel que fa a la manera que ha tingut d'atreure els immigrants. Formentera com a llunyania, com a «més enllà» d'Eivissa.¹⁰ Qui són ells, que varen instal·lar-se directament a la Pitiüsa menor? De quina manera la varen conèixer, en varen sentir parlar? Qui són ells, que varen deixar Eivissa per venir a instal·lar-se a l'illa més petita? I per què ho varen fer? D'una manera general, es podria dir que sobreviure a Formentera no va ser tan fàcil com a Eivissa. Gran part de l'estudi de D. Rozenberg tracta de la integració econòmica i social dels nous arri-

10. Es podria també estudiar la imatge, la realitat imaginària de Formentera en la literatura escrita, o situada, a Eivissa. Ja als anys 30, l'illa petita té un lloc a part i marcat per una especificitat singular per a la gent que la veu des de Santa Eulària o de Vila.

bats a la Pitiüsa major, els seus treballs, artesanies, fundacions de tallers, incloent-hi feina assalariada al si de la societat eivissenca, cosa que mai va existir a Formentera abans dels anys 80. Nogensmenys, a una escala diferent, naturalment, els mateixos processos es varen observar progressivament a la Pitiüsa menor.

Per què Formentera?

Una altra de les qüestions que es plantegen els analistes del fenomen hippie i de la seva època és per què Formentera (i Eivissa) es varen trobar al mapa dels «viatgers de la contracultura».¹¹ Una part de la resposta pot residir en uns records o alguna relació de memòria amb els primers viatgers alemanys i francesos dels anys 30 del segle XX.¹² D'altra banda, molts casos fan referència a gent que havia passat per Mallorca, als nuclis de la zona de Deià i d'altres que agrupaven artistes al voltant d'unes figures cèlebres, on hi havia més vinguda de gent de fora, americans i anglesos que aniran descobrint Eivissa, i per tant Formentera, des de Mallorca els anys 50 i 60.

Els últims anys 60, en una majoria de casos, es ve a les Pitiüses no pel que hi ha (hi ha poca cosa, o res): s'hi ve pel que no hi ha, en particular el desenvolupament turístic. La pobresa, la manca de desenvolupament, ha atret els que tenen poc o que busquen poc, menys, el silenci i la pau. Troben a les illes una certa penúria, la sobrietat en tot, el «menys» de tot. Podria aplicar-se la frase que dedica el filòsof Guy Debord (1931-1994) a la ciutat de París del 1960 a l'illa de Formentera de la fi de la dècada: una illa que «era aleshores una illa tan bella que molta gent va preferir ser-hi pobres que rics en qualsevol altre indret del món».

11. La fórmula és de la sociòloga Danielle Rozenberg. Vegeu el seu llibre *Ibiza, una isla para otra vida* (1990). La revista *Eivissa* va publicar un article dedicat a l'anàlisi sociològica feta al poble de Sant Miquel.

12. Vegeu els estudis de Vicente Valero *Walter Benjamin en Ibiza*, Península, Barcelona, 2001, i *Viajeros contemporáneos, Ibiza, siglo XX*, Pre-Textos, València, 2004.

El silenci, la immobilitat, la tranquil·litat de Formentera, un cert sentiment durador de seguretat, són unes condicions ideals per als consumidors de drogues, sobretot si el consum és moderat, controlat i els permet d'obrir-se també a la resta de la vida illenca i als habitants autòctons. El món de l'illa és petit, a escala humana, rural; hi ha una proximitat latent entre els habitants, amb el grup d'amics i de relacions. No hi ha gaire —o gens— delinqüència. S'ha instaurat una mena d'autocontrol; s'hi sent només la mirada generalment llunyana del veí, del pagès, del propietari de la casa.¹³ El fet de no existir a Formentera cap mercat de treball implica que cadascú assegura la seva supervivència amb seus propis mitjans. No es recorda cap cas de hippie treballant fora de ca seva, ni tampoc veremant per fer diners, com ho suposava un dels nostres informadors. Més endavant, a partir de mitjans anys 70, treballaran entre ells, en artesanía, o obrint bars i comerços... Uns se'n aniran a Eivissa per treballar una temporada als tallers de la pell.

La trobada entre aquest grup d'estrangers i la societat formenterera tal com existeix a mitjans anys 60 s'assembla a un encontre entre pobres i «cercadors» de pobresa... Són filòsofs, artistes, consumidors de drogues, molt diferents de la gent de l'illa, però es troba un acord, una possibilitat de conviure en proximitat.

Es produeixen uns primers gests d'aportació per part dels estrangers: una jove costurera francesa comença a donar feina a les seves veïnes pageses sobre els seus models, que aniran adaptant-se al gust de les formentereres. Nous colors apa-

13. En una de les seves balades d'aquella època, Bob Dylan canta: «Per viure sense llei, cal ser honest». Per altra banda, el filòsof Yves Michaud, a partir de les seves observacions a l'illa d'Eivissa, evoca la hipòtesi que la dispersió de l'hàbitat a les illes afavoreix l'acceptació distanciada de la presència del veïnatge. Parlant del seu «individualisme autàrquic», afegeix: «Cada nucli familiar, en el marc d'un hàbitat dispers, viu sobre si mateix tot respectant el domini privat de les altres famílies».

El realitzador suís Yvan Butler és autor d'una molt interessant «Lettre de Formentera» rodada a l'illa l'any 1972 i que es pot veure a l'internet.

reixen als jerseis tradicionals de llana casolana. Un arquitecte, que va abandonar tota la seva feina a l'estranger, es llança a una recerca personal sobre projectes d'acord amb el paisatge illenc i les energies renovables. En diversos casos, hi ha creació de llocs de feina, i fins i tot d'empresa, per a la gent de l'illa, com va ser el cas de la construcció de les dues cases d'habitatge realitzades per Erwin Bröner al voltant de l'any 65. A Sant Ferran es creen la boutique Kali l'any 1969, Fuzz a Sant Francesc el mateix any, la Galeria Sala el 1972, la primera botiga de moda, i també una exposició d'obres d'art, gestionada per gent de Formentera, i més tard Bernadette i Best el 76. S'obren bars i restaurants dirigits per estrangers: nord-americans, com és el cas de La Tortuga a ses Roques, que obre l'any 1968; franco-suïssos a Las Ranas el 69; alemanys, belgues o socis mixts com el Descanso a can Carlos; a Sant Francesc, Lagartija, Tennis Bar i Bar des Peix a mitjans anys 70.

Però no hi ha res d'idíl·lic en la coexistència entre els *freaks* i la tranquil·la i conservadora societat pitiüsa.

Alguns problemes

Aproximadament entre 180 i 200 *peluts* passen per primera vegada

l'hivern 1968-1969 a l'illa de Formentera. Paguen el seu lloguer i compren queviures a les botigues de Sant Francesc, de Sant Ferran, de la Mola i e les altres també, disseminades en contrades de l'interior. És la primera vegada probablement que l'economia i el comerç illencs s'adonen d'aquesta presència fora de l'estiu. Això provoca un bon acolliment per part de la gent de l'illa, un progrés econòmic concret i el principi d'un tímid desenvolupament basat en una aportació externa directament vinguda dels nous habitants.¹⁴

El mateix any, a Eivissa, la presència dels mateixos visitants passa per moments difícils. Hi va haver enfrontaments severos amb les forces de l'ordre durant l'estiu i l'opinió de la població es divideix entre ac-

14. Joan Cerdà, a base d'un recompte policíac, parla d'un grup de 300 joves a l'estiu precedent (1968) i diu d'ells que 200 s'havien quedat a l'illa a la fi de novembre. Comparant aquesta xifra amb la quantitat de població total de l'illa, 2.800 habitants, i una avaluació raonable del nombre de turistes albergats en hotels i pensions durant l'estiu, al voltant de 650 persones (Cerdà compta 875 places el 1969 en 1 hotel, 17 pensions i 9 cases «declarades»). Un inventari de la policia avalua 80 cases llogades als *peluts* el 1968, per un preu d'entre 800 i 2.000 pessetes (vegeu Joan Cerdà, *La repressió franquista del moviment hippy a Formentera*, Edicions Res Publica, 1999).

ceptació i rebuig. La policia va observar l'augment incessant d'arribants que volen anar a Formentera i tracta d'impedir-ho perquè sap que durant l'estiu següent el control d'aquest grup no serà gaire possible. Noves ordres vingudes de Palma i de Madrid empenyen a uns esforços sostinguts de repressió. La intenció de les autoritats per a l'estiu de 1969, a causa de la falta d'efectius policíacs per poder controlar-los, és prohibir l'entrada dels hippies a l'illa.

D'altra banda, apareix una presa de posició negativa per part d'uns habitants formenterers cap als que anomenen 'els peluts' i a qui acusen de venir a instal·lar-se a les illes perquè no tenen diners. I és veritat que per a molts d'ells, el fet de residir a l'illa sense gastar gaire va ser un avantatge. I aquest aspecte va donar peu a les crítiques manifestades contra ells de passar-se el temps consumint drogues, de robar fruita als horts i de fer coses immorals.

A la primavera del 69, la policia fa projectes a l'espera de l'arribada dels mateixos que han vist l'estiu precedent, a partir del 15 de març, data que se'ls ha donat com a corresponent a les vacances universitàries. Són els moments de màxima difusió de la futura fama de Formentera a través d'Europa i del món sencer. Serà en aquest moment que, a la casa consistorial de Sant Francesc Xavier, escullen dos-cents «cabezas de familia» (xifra equivalent més o menys a la meitat del nombre total de famílies formentereres) per signar una petició a fi d'impedir l'accés a l'illa a «la gente que no reúna las condiciones humanas de sociabilidad.» Es qualifiquen en aquest text els nous visitants de Formentera de «turistas disconformes».

Analitzant els esforços represius dels serveis policíacs del règim franquista, queda clar que si hi ha tants de peluts és perquè la policia no té els mitjans per lluitar contra la seva vinguda i estada a l'illa. Molt pocs agents, entre sis i vuit, són destinats a la caserna de Sant Francesc, els quals no tenen cap vehicle ni telèfon i per cridar han d'u-

tilitzar la central del cafè situat en front de l'església.

Els aspectes invocats per oposar-se a la instal·lació de més estrangers són el perill de difusió de les drogues cap a la joventut de l'illa, l'atemptat a la moralitat constituït pel fet de portar roba extravagant sense signe distintiu de sexe i una llibertat sexual inacceptable. Però es dibuixa ràpidament al si de les autoritats certa indecisió entre l'aspecte positiu d'atracció turística amb vista als pròxims estius i aquesta necessitat franquista de repressió. Un informe policíac redactat a Eivissa ho apunta en un resum exemplar: «entre els motius que haurien portat els hippies a escollir Formentera s'esmenta la poca i mal dotada policia, els preus econòmics i les condicions naturals, amb un clima benigne i un paisatge formós».

Aquesta vacil·lació no durarà més que dos o tres anys. La imatge del hippie ja forma part de la imatge d'Eivissa i Formentera i afavoreix l'arribada de més turistes i de visitants atrets a l'estiu, i fora de l'estiu, per aquest escenari.¹⁵

Varen existir els hippies?

En una reflexió sobre els hippies, no cal oblidar que els hippies eren viatgers, eren de viatge. Des dels Estats Units va existir una ruta cap a Europa, Londres, París, i després

al Marroc, Creta i, per carretera, cap a l'Índia, a través de Turquia, passant per l'Iran i l'Afganistan. Generalment el hippie feia el viatge i després, si no tornava a casa, tornava a una de les etapes del viatge. Formentera era una etapa favorita per la seva proximitat amb Londres, Luxemburg, París, amb vista a la tornada als Estats Units, i sobretot per la seva capacitat i qualitat d'acollida. S'hi trobaven les mateixes condicions humanes que als països menys desenvolupats d'on arribaven: hospitalitat i actitud complaent dels habitants, dispersió de l'hàbitat, allunyament, llibertat i l'avantatge que hem esmentat de la proximitat comercial d'Eivissa per a la venda d'objectes trets de l'Orient.¹⁶

Entre 1974 i 1980 es varen tancar les rutes terrestres tradicionals a l'Orient Mitjà, a l'Iran i l'Afganistan per motius de conflictes bèl·lics i revolucions. Potser el hippy havia entrat al mateix temps dins un procés de transformació i abandonà progressivament la idea del moviment, almenys la d'un gran viatge per terra a l'Orient. Al mateix temps, la colònia pititüsa es desenvolupà, es fixà, es posà a treballar en artesania per vendre al turista que començava a arribar cada estiu de manera més nombrosa. Però la forma de vida es va quedar igual, fidel als valors d'abans, dels estius de l'amor. Tots els estius seran aleshores estius de l'amor i cada lluna plena de tot l'any serà una festa que ningú es vol perdre i que se celebra com sempre, no en un lloc públic sinó en una casa del camp.

Els temes polítics inicials, contra la guerra, contra la discriminació racial i la pressió de la societat de consum es transformaren en una sensibilitat a la no-violència, la fraternitat i l'economia vital, l'autosuficiència i cap als valors més moderns de l'ecologia. I cal dir que l'amor lliure i la seva pràctica com

15. Joan Cerdà parla de "la posició dual i ambigua que manté el Fomento de Turismo que, mentre paga els bitllets per abandonar les Pitiüses als hippies expulsats il·legalment, es val de la seua imatge per promoure el turisme a les Pitiüses". QEn quant a les xifres que dóna l'autor del nombre d'expulsions registrades aleshores, la quantitat de 3.000 persones expulsades d'Eivissa i Formentera l'any 70 ens sembla difícilment sostenible. D'altra banda, la xifra esmentada de 1.300 hippies presents a Formentera l'estiu del 69 pot correspondre a la xifra total de les entrades a l'illa comptades com a tal, o un total d'individus comptabilitzats entre Eivissa i Formentera durant aquell període. Molts testimonis de memòria confirmen que no hi podia haver hagut aleshores més de 300-350 "joves marginats" presents a Formentera al mateix moment, per exemple al mes d'agost. És possible que aquestes xifres exagerades ho fossin varen ser de part de l'administració per a satisfer els ordres donats per les autoritats.

16. Un dels nostres informadors de l'any 2011, recordant l'època de màxima vinguda de hippies a l'illa, al voltant del 1969, ens diu que molts d'ells arribaven de l'Índia i que per a gairebé tots era la primera vegada que venien a Formentera.

a antídoto de la violència (*Make love not war*), el nudisme, la vida natural, en contacte amb la naturalesa no varen ser viscuts com una provocació envers la gent de l'illa: l'existència tan tènue de qualsevol dimensió o fenomen social a Formentera no permet ni de pensar-ho. Es va tractar d'una voluntat real i sana d'incorporació a la naturalesa.

En conclusió, s'haurà de fer, primer de tot, una distinció entre la figura del que es va anomenar popularment el pelut, el *freak* que hom veurà instal·lar-se a l'illa durant uns anys, i el hippie històric, vingut dels Estats Units a mitjans anys 60 del segle XX seguint les petjades dels *beatniks* i dels visitants dels anys 30 a Eivissa i Sant Antoni, o vinguts a les Pitiüses des de pobles mallorquins. Si bé cal dir que queden encara a Formentera un o dos representants d'aquesta primera onada, la majoria no es va quedar molts d'anys a les illes, generalment mai més de tres o quatre. Viatjaven, cercaven mitjans per emprendre nous viatges i quan varen tornar a l'illa casualment, a la fi dels anys setanta o als vuitanta, la varen trobar tan canviada que preferiren fer-se la vida als nous centres que havien explorat o descobert tant a l'Orient com a l'Occident, incloent-hi el nord d'Europa. Es dibuixaven llavors nous mitjans de vida alternatius, forjats a les ciutats, a Copenhagen, Berlín o Amsterdam; s'havien creat altres horitzons i, a vegades amb la creació d'una família, es varen reorientar els objectius inicials del somni hippie. La realitat no quadrava i continuava evolucionant. Per als esperits oberts i connectats a l'extrema modernitat que hem definit al principi de la nostra reflexió, s'obrien noves vies, incloent-hi la tornada a la ciutat, als estudis, o a la integració social per bé que sigui dins un món renovat o recreat dins la *movida* i l'esperit dels primers anys.

Pel que fa als joves ciutadans dels Estats Units, varen tornar al país amb la seva experiència adquirida a Europa i a l'Orient per a viure-la allí, a Califòrnia, Oregon, Nou Mèxic... No es podia pensar

quedar-se a Europa: la família i els seus valors criden; qualsevol futur, però als Estats Units, excepte potser en el cas d'alguns artistes, músics o escriptors que es rendiren a l'atracció de París, Londres, Amsterdam, o Goa, Bali i Katmandú. A diferència dels joves europeus, que no estaven mai lluny de les seves «bases», molt pocs es quedaren a les illes.

«Exil en l'île»

Els 200 individus estudiats a la Pitiüsa menor per Nicole Dubois als voltants del 1985, de nacionalitat i d'origen social diversos, varen tenir trajectòries també molt diferents. Aquesta investigadora en ciències socials va viure a Formentera entre 1970 i 1986 amb el seu marit, artesà de la pell i de pedres muntades, i la seva filla, nascuda a l'illa l'any 1971.¹⁷ Després d'una llicenciatura en Sociologia obtinguda a París el juny del 70, i dels setze anys de vida a l'illa, va tornar als estudis i va dedicar la seva tesina per al diploma d'Etnologia de l'Escola d'Alts Estudis en Ciències Socials a la comunitat internacional instal·lada a Formentera a partir de la primeria dels anys setanta. Titulada *Exil en l'île*,

exili a l'illa, destaca moltes de les anàlisis que hem vist anteriorment en els autors d'estudis sobre el fenomen hippie, i n'esmenta i en corrobora d'altres.¹⁸ Analitza l'evolució de la trajectòria de la contracultura que, víctima del seu propi èxit, perd el seu rumb. Al principi limitada a una elit d'avantguarda, la contracultura s'ha convertit en fenomen de massa, que posa en perill, per una contestació social sostinguda i combativa, les institucions de les nacions democràtiques mateixes. Les manifestacions, les grans concentracions reivindicatives urbanes, s'acaben en la repressió i la recuperació i per conservar-ne l'esperit, els protagonistes han d'inventar altres estratègies. L'ordre recupera els seus drets, l'aventura s'inventa altres territoris. Per als joves utopistes, el futur de la llibertat no està en la política. L'altra figura de l'home que busquen es perfila sobre horitzons exòtics. Els *freaks* que es troben a l'illa als anys 70 han abandonat l'acció política. Pocs varen creure en qualsevol revolució. Per a ells, la veritable vida és en un altre lloc; queda per inventar i tot sembla començar pel descobriment, fins i tot la invenció, d'ells mateixos. Moltes de les persones entrevistades

17. Na Saga va néixer l'agost del 71 a can Forn de Sant Ferran amb l'ajuda de la llevadora del veïnat; va ser un dels últims nados a néixer a Formentera sense hospitalització de la mare.

18. En particular la filòsofa Paule Salomon, autora de *L'enfant-soleil*, que també va viure a Formentera a la primeria del 70 i després passaria hiverns a Eivissa.

per Dubois parlen d'una revolució interior, d'una interrogació dels esquemes mentals, d'una confrontació amb la pròpia alienació i d'un desenvolupament de la creativitat. Es tractaria d'un programa d'iniciació realitzat a través del viatge geogràfic i l'exploració mental, sostinguda pels psicòtrops. Després de la mobilització, apareix la necessitat d'una pertinença cap a una altra estratègia.

L'estudi es basa en l'observació del seminomadisme practicat pels membres de la comunitat d'estrangers de Formentera, un grup d'unes tres-centes persones de les quals unes dues-centes resideixen de manera més o menys permanent a l'illa a la segona part de la dècada dels anys 70. Aleshores les arribades i partides se succeeixen i es forma així una mena de xarxa internacional amb bases a les capitals europees, alguns punts de la Península Ibèrica i del sud-est asiàtic. Dubois limita el seu treball al nucli més estable de la colònia i constata que a partir del 85, si les arribades s'aflueixen poc en raó de l'atracció provocada pel comerç turístic, les partides s'acceleren i es multipliquen. Molts dels *freaks* que han viscut els anys 70 a Formentera deixen l'illa. Ja no hi troben l'atmosfera per la qual havien decidit quedar-se.

A partir del mapa que afegeix Nicole Dubois al seu treball, s'observa una repartició homogènia de les 98 cases habitades entre 1970 i 1985 pels membres de la comunitat. Ha pogut tanmateix distingir unes diferències d'ordre sociològic en la distribució geogràfica dels tres grups considerats: els habitants de la zona des Cap i Porto-salè, els de Sant Ferran i els de la Mola. Aquesta darrera zona té des de sempre la seva peculiaritat d'«illa dins l'illa» i agrupa gent acostumada a una vida més frugal i propera a la naturalesa. A la vintena de cases considerades es trobava, com a la resta de l'altiplà, un nivell de confort una mica menys consolidat que a la part baixa de l'illa. A més a més, les manifestacions del desenvolupament turístic hi varen ser sempre molt més lentes. Es podria parlar de manera general a la

Mola d'un esperit més pròxim a les arrels del que va ser el moviment hippie. Existeixen un gran nombre de punts de trobada freqüentats diàriament pels *freaks* per a comprar queviures i per trobar-se amb amics: can Toni, al costat de l'església de Nostra Senyora del Pilar, reuneix els dos aspectes, amb fonda i botiga d'alimentació. Can Blaiet funciona com a bar, restaurant i oficina de correu, però hi ha també tres bars més al poblet de la Mola que funcionen tot l'any.

Els signes més manifestos d'aburguesament es presenten al grup que habita la zona des Cap i Porto-salè. Hi resideixen els membres més antics, els més lligats als principis del fenomen a Formentera i que disposen de la major estabilitat econòmica, fins i tot, en més d'un cas, de la propietat del seu habitatge.¹⁹ És aquí on es troba el nombre més alt de famílies amb infants, la majoria no escolaritzats. Es reuneixen al seu bar favorit, el Descanso, creat l'any 1970 a can Carlos, a l'entrada del poble de Sant Francesc. Està obert tan sols fins a les vuit o nou de la tarda i s'hi consumeixen, a diferència per exemple de la Fonda Pepe de Sant Ferran, poques begudes alcohòliques. Aquest grup és el que l'autora de l'estudi va freqüentar més habitualment després de passar els anys inicials a prop de Sant Ferran, i Nicole Dubois detalla àmpliament la seva manera de funcionar, els costums de veïnatge, dels rituals festius, de la cura dels nins, etcètera. El fet de no disposar una majoria de vehicle motoritzat, o al menys de no usar-lo per a desplaçaments innecessaris, fa que la comunicació entre els diversos centres no es practiqui gaire. Per exemple, la gent des Cap no apareix gaire sovint al tercer centre —però se n'hauria de dir el primer— de l'illa dels hippies, potser el més famós de tots, el de *San Fernando*, que avui es diu, encara difícilment per a la

gent gran, Sant Ferran. El seu òrgan essencial és indubtablement la històrica Fonda Pepe, oberta tot l'any des de les set del matí a la una o les dues de la nit. S'hi atura al matí l'autobús que va al port per agafar la primera barca cap a Eivissa; és el punt de repartició del correu per a la gent que no disposa d'adreça postal fixa. A la Fonda Pepe es pot beure, dinar, sopar i comprar tabac, però també endur-se'n a casa una barra de pa, una ampolla de vi o un parell d'espelmes. Molta gent dels voltants té costum de venir-hi a les cinc o sis de la tarda i de quedar-s'hi fins a mitja nit. Hi ha un restaurant, però n'hi ha dos o tres més al poble que ofereixen tot l'any un menjar casolà i poc onerosos. És també el lloc on es mesclen amb més naturalitat les tres comunitats: la dels estrangers, els obrers de la construcció recentment arribats i la gent autòctona dels voltants.

L'autora de l'estudi observa que els estrangers geogràficament dispersats es reuneixen periòdicament. Durant alguns anys, amb l'excepció de cinc mesos a l'hivern, tothom s'aplega els dijous a l'hotel Rocabella des Pujols per escoltar la música del recentment format Stonewall. La direcció ofereix el seu gran saló per una desfilada setmanal de moda, que és l'ocasió per a les joves modistes, o simples artesanes, de mostrar les seves últimes creacions davant la clientela de l'hotel i del públic en general. Els clients de l'establiment passen una vetllada al so del rock'n'roll i ballen fins a hora molt tardana, mentre que petits grups multicolors es dispersen a la platja. Una altra celebració ritual, aquesta mensual, és la festa de lluna plena, que va constituir un dels pilars més importants de la colònia, sobretot perquè es feia tot l'any. Des de la Mola, des de la Fonda Pepe i de tot arreu, corre la veu del lloc on l'esdeveniment està organitzat i es formen petites caravanes de cotxes plens de gent i de motos per anar-hi. Per a molts d'habitants de l'illa és l'oportunitat única del mes per trobar-se amb gent d'altra contrada i de conèixer els nous arribats.

19. Aquest grup inclou els membres del conjunt musical més famós de l'època, Stonewall, creat l'any 1972, i també les persones lligades al proveïment de drogues, que arriben generalment del sud-est asiàtic.

Dubois recorda també l'experiència educativa fomentada per un resident anglès de Sant Ferran que reuneix a ca seva i també en un camp que té prop de Migjorn un grup de nins de diverses nacionalitats. El *play-group* constituirà per a un cercle d'una quinzena de nins i nines el seu primer contacte amb la lectura, les activitats lúdiques o artístiques i el coneixement d'altres idiomes, ja que quatre o cinc nacionalitats hi són representades habitualment.²⁰

Els principis dels anys 80 i l'aparició del consum de drogues dures marca un canvi d'una importància imprevista. Els perills lligats a l'ús d'aquestes substàncies i al seu comerç creen una escissió al si de la comunitat entre els que s'hi aproximen i els que se'n malfien. La mort d'una noia utilitzada com a «correu» assassinada a Tailàndia toca l'alarma i posa fi a tota una època de despreocupació i de frescor per als «beautiful people» de Formentera. A mitjans anys 80, la utopia s'ha acabat.

Què han aportat els hippies?

Uns joves idealistes varen veure, dins una terra austera, pobra, al límit de la penúria, una imatge del paradís. Molta gent de les illes i especialment del camp, va entreveure i a vegades comprendre que per a la gent de les ciutats (els turistes potencials que començaven a arribar), l'illa podia adquirir un valor excepcional. Allò que els agradava havia de ser protegit i potenciat. Els valors del «peace and love», el lema de pau i d'amor del moviment hippie, varen ser fàcils, als anys 80 i 90, de recuperar per una política turística moderna, en favor de la protecció de l'entorn i de la naturalesa.

Enrique Ramon Fajarnées, exbatle d'Eivissa i fundador del Fomento del Turismo, declara en una entrevista, als últims anys del segle XX: «Vaig regular que els hippies tinguessin un mercat al carrer i la seva presència ajudà que Eivissa fos més coneguda al món.» La moda

Adlib, creada als primers anys setanta, va ser la consagració de l'estil hippie, estil lliure, alegre i molt allunyat de la ideologia dominant i de la societat tradicional pitiüsa. La imatge de llibertat, sobre la qual el Fomento del Turismo vol fundar la indústria incipient a les illes, està basada en l'esperit hippie. Fins i tot, el 1980, el Fomento va sol·licitar del Ministeri la legalització de les platges nudistes.

Alguns poden dir avui que els hippies no varen servir de res, que les seves idees varen perdre la batalla contra la societat del consum... Amb el pas del temps, varen simplement deixar d'existir; el seu perfil es va modificar i se n'han anat a altres llocs perquè a Formentera el turisme ho envaïa tot. La presència d'aquests joves estrangers va permetre, potser per primera vegada, a l'illa i a la seva gent, de portar una mirada lúcida sobre ella mateixa i sobre el seu entorn. Adoptant la mirada dels *peluts* i acceptant, a vegades difícilment, la seva presència, la gent de Formentera va constatar que el seu país era bell i ric de coses precioses. Aquesta bellesa tenia valor per a la gent de fora i simplement això atreïa els visitants. Si els hippies van contribuir concretament al desenvolupament econòmic de l'illa, va ser en això. I també a aportar els primers modestos diners a la fi dels anys 60, i durant els primers hiverns que varen passar-hi.

Aquest «disparador» que va constituir la vinguda dels hippies va ser més fort, més evident, que el dels primers turistes que venien tan sols a l'estiu, i eren més distants. Se'n veia des de molt a prop, els membres del club dels Argonautes per exemple a la Savina; s'experimentava una convivència, uns contactes durant tres mesos. Això procurava diners també; però la instal·lació quasi definitiva dels *freaks* al voltant del 1968 va constituir sens dubte l'acceptació d'una colònia estrangera permanent amb la qual s'anirien establint un veritable contacte i proximitat, acompanyats d'un coneixement mutual real.

Caldria finalment assenyalar que aquells temps coincideixen amb

l'arribada de l'altra colònia forastera, mai estudiada: la dels treballadors de la construcció. Empleats en l'edificació dels dos grans hotels de Formentera, uns dos-cents homes vinguts del sud-est de la Península espanyola també s'instal·len definitivament a l'illa a la fi dels anys 60.

Bibliografia

- CERDÀ SUBIRACHS, Joan — RODRÍGUEZ BRANCHAT, Rosa (1999). *La repressió franquista del moviment hippy a Formentera*. Eivissa: Edicions Res Publica.
- DUBOIS, Nicole (1989). *Exil en l'île*. París: École des Hautes Études en Sciences sociales.
- GIL MUÑOZ, Carlos (1970). *Juventud marginada. Estudio sobre los hippies a su paso por Formentera*. Barcelona: Dopesa.
- ROZENBERG, Danielle (1990). *Ibiza, une île pour une autre vie*. Paris: Editions L'Harmattan. Traduit al castellà: *Ibiza, una isla para otra vida*. Madrid: CIS.
- SALOMON, Paule (1973). *L'enfant-soleil*. París: Ed. Belfond.
- VALERO, Vicente (2001). *Experiencia y pobreza, Walter Benjamin en Ibiza*. Barcelona: Ed. Península.
- VALERO, Vicente (2004). *Viajeros contemporaneos. Ibiza, siglo XX*. València: Pre-Textos.

20. Vegeu a l'Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera l'article sobre Patrick Pringle, fundador del *play group*.